

Ба Шӯрои диссертатсионии
6D.КOA-004-и назди Донишгоҳи
миллии Тоҷикистон (734025, ш.
Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ 17).

ТАҚРИЗИ

муқаризии расмӣ, номзади илмҳои иқтисодӣ, сардори шуъбаи шарҳи қонунгузорию андозии Қумитаи андозии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон Вазиров Собир Зокирович ба диссертатсияи Давлатов Диловар Сайфуллоевич дар мавзӯи “Такмили танзими андозии иқтисоди миллӣ (дар маводҳои ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ) барои дарёфти дараҷаи номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси: 08.00.10 - Молия, гардиши пул ва қарз пешниҳод шудааст.

1. Муҳимияти мавзӯи таҳқиқоти диссертатсионӣ

Мавзӯи таҳқиқоти диссертатсияи Давлатов Диловар Сайфуллоевич дар мавзӯи “Такмили танзими андозии иқтисоди миллӣ (дар маводҳои ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ) мутобиқ ба талаботи дурнамои рушди ҳаёти иҷтимоию иқтисодии Тоҷикистон ва Самтҳои афзалиятноки таҳқиқоти илмӣ ва илмию техникӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2021-2025 ба иҷро расидааст. Шояд дар ҳеч соҳаи молияи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз низоми андоз дида, бештар аз ҳама такмилгардонӣ ва ислоҳот нагузаронида шуда бошад. Такмил ва ислоҳот пайваста дар низоми андоз ба устувор нигоҳ доштани даромадҳои буҷети давлатӣ ва дар ин замина таъмини уҳдадорихои иҷтимоии давлатро фароҳам сохт.

Дар асоси дастуру роҳнамоҳои Асосгузори сулҳу Ваҳдати миллӣ-Пешвои миллат, мухтарам Эмомалӣ Раҳмон нахустин Кодекси андозии Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳия, тасдиқ ва аз 1 январи соли 1999 мавриди амал қарор гирифт. Яъне дар асоси як санад тамоми муқаррароти асосии маъмурӣ, намудҳои мушаххаси андозҳо ва дигар пардохтҳои ҳатмӣ, ки дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷамъоварӣ мегарданд, гирд оварда шуд.

Минбаъд баҳри кам кардани шумораи андозҳо ва зиёд кардани ҳавасмандкуниҳои андозӣ тавассути қабул кардани Кодекси андоз дар таҳрири нав дастур дода шуд ва ин санади меъёрии ҳуқуқӣ моҳи ноябри соли 2004 қабул ва аз 1 январи соли 2005 мавриди амал қарор дода шуд. Инчунин, бо мақсади дастгирии молистеҳсолкунандагон ва зиёд намудани истеҳсоли маҳсулоти дохилӣ соли 2012 лоиҳаи Кодекси андоз дар таҳрири нав таҳия гардид ва дар лоиҳаи Кодекси андоз номгӯи андозҳо то 50 фоиз кам карда шуд.

Дар асоси Амри Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 20.06.2019, №АП-1236 дар доираи Гурӯҳи кории байниидоравии назди Вазорати молия ва ҷалби коршиносон бо мутахассисони ташкилотҳои байналмилалӣ лоиҳаи Кодекси андоз дар таҳрири нав баҳри дастгирии иловагии фаъолияти соҳибкорию сармоягузорӣ омода шуда истодааст.

Бо ин мақсад кори диссертатсионии Давлатов Д.С. дар такмили танзими андозӣ бисёр ба маврид буда, имкон медиҳад, ки присинпҳо ва усулҳои танзими андозии иқтисоди миллӣ, ҳолати муносири низоми андози Ҷумҳурии Тоҷикистон ва иқтидори андозсупорӣ ва тарзҳои муайян кардани он мавриди омӯзиш қарор дода шаванд.

Аз ин лиҳоз, тадқиқоти мазкур, ки ба ҳалли муаммоҳои муҳими илмӣ дар самти дарёфти роҳҳои такмили танзими андозии дар иқтисоди миллӣ бахшида шудааст, ки муҳимияти баланди илмӣ дорад.

2. Дарачаи асоснокии гузоришҳои илмӣ, хулосаву пешниҳодҳо, ки дар диссертатсия омадаанд.

Дар раванди ҳалии илмии масъалаҳои гузошташуда равишҳои методологӣ ва методии пажӯҳиш, ки муаллиф интихобу истифода намудааст, имконият додааст, ки натиҷаҳои судманди илмӣ дар самти назарияи такмили танзими андозӣ дар иқтисодиёти миллӣ, коркарди пешниҳодҳои илмиву амалӣ дар ҷодаи такмили усул ва роҳҳои муайян кардани иқтидорҳои андозӣ рӯи кор омадааст.

Асоснокии хулосаву пешниҳодҳои дар диссертатсия омада ва сатҳи илмияти онҳо аз он шаҳодат медиҳад, ки муаллиф асарҳои бунёдии олимони

иқтисодии ватанию хоричиро дар соҳаи назария ва амалияи такмили танзими андозии иқтисоди миллӣ эҷодкорона истифода бурдааст.

Дар раванди тадқиқоти диссертатсионӣ усулҳои иқтисодии таҳлил васеъ истифода шудаанд, махсусан: тахайюлотӣ (абстраксия) илмӣ, таҳлил ва синтез, таҳлили сабабӣ-оқибатӣ, таҳлили маҷмӯавӣ ва низомӣ, усули муқоисакунӣ, усули таҳлили эмпирикӣ, хулосабарорӣ, аналогия, таҳлили маълумоти оморӣ, ифодаёбии графикӣ ва ҷадвалии маводҳои аслӣ.

Заминаи иттилоотии тадқиқоти илмиро асарҳои олимони ватанӣ, рус ва хоричӣ оид ба ҷанбаҳои назариявии танзими андозӣ ва таҳияи чораҳои батанзимдарории он ва мавқеи он дар рушди иқтисоди миллӣ ташкил медиханд. Дар рисолаи илмӣ мавод аз сомонаи расмӣи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, санадҳои меъёрию ҳуқуқии мақомотҳои давлатӣ, маводҳои Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Кумитаи андозии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, Бонки миллии Тоҷикистон, маълумотҳои Агентии омори назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030, маълумотҳои ҳисоботи вазорату идораҳои дахлдор, инчунин маводҳои конференсҳои илмӣ ва амалӣ, монографияҳо, маводҳои нашрияҳои даврӣ, захираҳои иттилоотии «Internet» ташкил додаанд.

Шиносоӣ бо қор нишон медиҳад, ки муаллиф хеле моҳирона бо адабиёҳои илмӣ доир ба мавзӯи тадқиқот қор кардааст, мустақилона далелҳои омориро вобаста бо мақсади тадқиқот ҷамъ овардааст, қорқард ва таҳлил намудааст.

3. Саҳеҳӣ ва навгонии тадқиқот ва натиҷаҳои гирифташуда.

Навгонии илмӣ таҳқиқот дар қорқарди низоми батанзимдарории андозии рушди иқтисоди Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ноҳияҳои тобеи он дар давраи дарозмуҳлат зоҳир меёбад.

Ба назари мо элементҳои навгони татқиқоти диссертатсионӣ, ки муаммоҳои илмӣ аз тарафи муаллиф гузошташударо хеле саҳеҳ тавсия медиҳанд, чунинанд:

1. Ҷанбаҳои назариявии танзими андозӣ таҳқиқ гардида, ақидаҳои муаллифӣ оид ба назарияи муосири танзими андозбандии рушди иқтисодӣ, низоми танзими андозбандии рушди иқтисодӣ, ки тавассути ҳавасмандкунии тараққиёти истеҳсолот бо ёрии истифодаи имтиёзҳои андозӣ, афзалиятдиҳии андозӣ, таҳфифҳои андозӣ, таътили андозӣ, қарзҳои сармоягузори андозӣ ва ғайра амалӣ мегардад, пешниҳод гардид;

2. Иҷбот карда шудааст, ки усулҳо ва равишҳои асосии танзими андозбандии давлат бевосита ба рушди истеҳсоли маҳсулот таъсири мустақим расонида, пешниҳод гардидааст, ки ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ аз ҳавасмандкунии андозбандии раванди сармоягузорӣ ва маблағгузори соҳаҳои афзалиятдошта васеъ истифода намоянд;

3. Маҷмӯи нишондиҳандаҳои базавӣ ва иловагии низоми ҷорӣ андозбандӣ дар ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ мавриди таҳлил қарор гирифта, масъалаҳои ҷойдошта дар раванди таҳлили муқоисавӣ ошкор гардида, дар ин замина, вобастагии вазъи рушди иқтисоди миллӣ аз фишангҳои андозӣ асоснок карда шудааст;

4. Дар асоси баҳогузори иқтисодии андозсупори ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ, фишангҳои муосири таъсиррасонанда ба сатҳи нишондиҳандаҳои макроиқтисодӣ мавриди таҳқиқ қарор гирифта, дар баробари ин, гурӯҳбандии фишангҳои танзими андозӣ, ки ба ду гурӯҳи асосӣ, яъне: меъёрҳои қонунгузорӣ ва тағйири унсурҳои андозӣ (субъекти андоз, объекти андоз, манбаи андоз, меъёрҳои андоз, имтиёзҳои андоз ва ғайра) ҷудо карда мешаванд, гузаронида шудаанд;

5. Масъалаҳои асосии такмили механизми танзими андозбандӣ дар ҷумҳурӣ ва ноҳияҳои тобеи он муайян гардида, роҳҳои ҳалли онҳо ба воситаи фишангҳои муосири андозӣ, ба монанди имтиёзҳои андозӣ,

таътилҳои андозӣ, паст намудани фоизи андозҳо ва озод кардан аз баъзе намудҳои андоз пешниҳод гардида, масъалаи зиёдшавии бақияи қарзи андозҳо, пардохтҳо ва самаранок татбиқ намудани чораҳои маҷбуран ситонидани онҳо, ки яке аз муаммоҳои муҳимтарин ба ҳисоб мераванд, ошкор гардиданд;

6. Механизми ҳавасмандгардони низоми андозбандии рушди иҷтимоӣ-иқтисодии ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ ва раванди батанзимдарории низоми андозбандии муосир коркард ва пешниҳод гардида, дар баробари ин, имтиёзҳои андозӣ аз нигоҳи муаллиф ба гуруҳҳо ва механизми фаъолияти ягона ҷудо карда шудаанд.

Дар сарсухани диссертатсия муҳимияти мавзӯ, сатҳи коркарди он, ҳадаф ва вазифаҳо, гипотезаи диссертатсия ва ғ. муайян карда шудааст.

Дар боби якуми диссертатсия – “Асосҳои назариявии танзими андозии иқтисоди миллӣ” таҳавуллоти назариявии танзими андоз ва нақши он дар рушди иқтисоди миллӣ, принсипҳо ва усулҳои танзими андозии иқтисоди миллӣ, инчунин таҷрибаи давлатҳои хориҷа оид ба танзими низоми андоз мавриди таҳлил ва баррасӣ қарор дода шудааст. Дар ин боб муаллиф таҳавуллоти андозиро таҳлил намуда, таърифи нави мафҳуми танзими андозбандӣ, ҳамчун раванди ташаккулёбӣ ва такмилдиҳии низоми андозбандӣ пешниҳод шудааст (С. 13-23). Дастоварди муаллиф дар он аст, ки ошкор гардид, ки механизми танзими андоз, на танҳо чораҳои хусусиёти фискалӣ ва танзимкунанда доштаро дар бар мегирад, балки чораҳои ҳавасмандкуниро низ дар бар мегирад ва механизмҳои андозӣ дар расми 1.1.1. гуруҳбандӣ шуданд (С. 23-29).

Зимни тадқиқи принсипҳои андозӣ (С.26-36), муаллиф ба хулосае меояд, ки дар ташаккул ва рушди низоми андозбандӣ бояд принсипҳои танзими андоз, асоснокии иқтисодии андозҳо, мақсаднокии молиявӣ ва тавозуни манфиатҳои давлат, корхонаҳо ва соҳибкорони инфиродӣ ба эътибор гирифта шаванд: ҳаҷми меъёри андоз бо ҳисоби имкониятҳои андозсупорандагон, яъне ҳаҷми даромадҳояшон бояд муқаррар гарданд.

Андозҳо аз даромад бояд прогрессивӣ бошанд. Ин усул на ҳама вақт истифода бурда мешавад. Баъзе андозҳо бо усули муқаррарӣ ҳисоб карда мешаванд, Андозбандии даромадҳо бояд хусусияти андозбандии якқарата дошта, тамоми ҳолатҳои андозбандии дубора ва аз он зиёд аз байн бароварда шаванд. Низом андозбандӣ набояд шакро (сомнения) оиди ҳатмӣ будани пардохтҳо боқӣ монад. Низом ва тарзи пардохти андозҳо бояд оддӣ, фаҳмо ва писандида барои андозсупорандагон ва барои мақомотҳои, ки бо ҷамъоварии андозҳо машғуланд, камҳарҷ бошанд. Низоми андоз бояд ҷандирӣ бошад ва бо осонӣ ба талаботҳои доиман ивазшавандаи ҷамъияти - сиёсӣ мутобиқ шаванд. Низоми андоз бояд тақсимои ММД - и ташкилнамуदारо таъмин намояд ва бояд оломи самараноки сиёсати иқтисодии давлат ба шумор равад.

Ҳамзамон, усулҳои ҳавасмандкунии андозбандӣ барои рушди иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ноҳияҳои тобеи он дар расми 1.2.1. (С. 40) гурӯҳбандӣ шудаанд, ки ба ақидаи муаллиф ба Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ноҳияҳои тобеи он лозим аст, то ҳавасмандкунии андозбандии раванди сармоягузорӣ ва маблағгузори соҳаҳои афзалиятдоштаро васеъ намуда, тақмили рушди истехсолот ва тиҷорати хурдро ба роҳ монанд. Инчунин муқаррар карда шудааст, ки дар сурати вайрон кардани қонунгузори андоз, ба корхонаҳо барои саркашӣ аз пардохти андоз, пинҳон кардани даромадҳо, риоя накардани мӯҳлати пешниҳоди эълomia ва ҳисоботҳои андозӣ, нисбати андозсупорандагон таҳримҳо дар назар гирифта шудаанд, ки онҳо дар расми 1.2.2. (С. 42) оварда шудаанд ва тибқи ақидаи муаллиф меъёрҳои баландӣ андоз ва истифодаи таҳримҳои андозӣ монеаи рушди корхонаҳо ва ташкилотҳо мегардад.

Зимни тадқиқот, таҷрибаи низомҳои андозбандии кишварҳои хориҷӣ ба мисли ИМА, Канада, Аврупои ғарбӣ, Ҷопон, Чин, Австралия, Фаронса, Туркия, Испания, Голландия ва ғайра омӯхта шуда (С. 43-53), муаллиф ба хулосае меояд, ки таҷрибаи давлатҳои иқтисодии

тараққикарда нишон медиҳад, ки танзими андозӣ омили муҳими таъсири давлатӣ ба иқтисодиёт буда, ба рушди самараноки сохторҳои соҳаҳои иқтисодиёт ва ҷалби сармоя ба соҳаҳои, ки фоида меоранд имконият фароҳам меорад.

Дар боби дуюм «Ҳолати муосири танзими механизми андозии иқтисоди миллӣ» - ҳолати муосири низоми андози Ҷумҳурии Тоҷикистон, усулҳои муосири муайяннамоии иқтисодии андоз, таҳкими вазифаи хавасмандгардонии андоз дар механизми танзими андоз дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ноҳияҳои тобеи он мавриди таҳлил қарор дода шуда, раванди ташаккули иқтисодии андозсупорӣ, омилҳои иҷтимоӣ, иқтисодӣ ва бучетӣ муайян гардидаанд.

Дар ин боби диссертатсия муаллиф ҳолати муосири низоми андози Ҷумҳурии Тоҷикистонро мавриди омӯзиш қарор дода, ба хулосае меояд, ки низоми имрӯзаи андозбандӣ, бо рушди иқтисоди миллӣ саҳт алоқаманд аст ва яке аз омилҳои асосии он субот ва пойдории андоз ба шумор меравад.

Муаллиф исбот мекунад, ки низоми амалкунандаи танзими андозии иқтисодиёти миллӣ ва танзимнамоии андозии иқтисодии дар амал татбиқшуда, бо сабаби камдаромад будани корхонаҳо ва фаъолияти иқтисодӣ, кам шудани теъдоди корхонаҳои истехсолкунанда, истифодаи таҷҳизоти кӯҳнашуда ва набудани маблағгузори мувофиқ, натавонистанд таъсири зарурӣ расонанд. Сабаби асосии камбудии дар низоми андозбандии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ҷамъоварии пасти андоз, афзоиши қарзҳои андозӣ ва як қатор омилҳои дигар, ки ба рушди иҷтимоӣ - иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ноҳияҳои тобеи он таъсир мегузоранд, ба шумор мераванд.

Муаллиф самаранокии пасти низоми андозбандии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ноҳияҳои тобеи онро таҳлил намуда, ба ақидае меояд, ки пеш аз ҳама ба гаронии зиёди андозӣ вобастагӣ дорад. Мутаасифона, хангоми қабул кардани қонунгузори андоз ва Кодекси андоз, рушди

ичтимоӣ - иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз ҷумла ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ, манфиати корхонаҳо ва соҳибкорон (андозсупорандагон) ба андозаи кофӣ ба назар гирифта нашуд. Ҳамаи ин, ба кам гардидани воридоти андозӣ, афзоиши қарзҳо ва зарурати таҳкими назорати андозӣ оварда мерасонад (54-55).

Диссертант дар ҷадвали 2.1.2 нишондодҳои макроиқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистонро дар солҳои 2010-2019 оварда, нишон медиҳад, ки маҷмӯи маҳсулоти дохилӣ (ММД) дар соли 2019 нисбати соли 2010 - 3,1 баробар зиёд шуда, дар ин давра ММД ба ҳар сари аҳоли - 2,5 маротиба боло рафт ва рушди маҳсулоти истехсолӣ бошад дар ин муддат, ба - 13,6 % баробар гардид, ки нисбати соли 2010 – 28,7% барзиёд мебошад. Музди миёнаи меҳнат дар кишвар, дар ҳамин давра - 3,8 маротиба зиёд гардид ва сармоягузори асосӣ бошад - 2,7 маротиба афзоиш ёфтааст.

Муаллиф қайд мекунад, ки дар баробари ин, андозҳо аз фишанги оддии сафарбаркунии даромади буҷети давлатӣ, ба танзимкунандаи асосии раванди тавлид мубаддал мегарданд ва таъсири бевосита ба таносуб, суръат ва шароити фаъолияти иқтисод мерасонанд. Чун воридоти андозӣ, қисми асосии даромади буҷети ҷумҳуриявӣ ва буҷетҳои маҳаллиро ташкил медиҳанд, онҳо ҳамин тариқ ба воситаи қисми хароҷот имкони таъсиррасонӣ ба таносуб ва суръати рушди иҷтимоиро таъмин мекунанд. Ин ба мақомотҳои идоракунии давлатӣ имкон медиҳад, ки молиякунонии соҳаҳои иқтисодиёт ва соҳибкоро ба роҳ монда, сиёсати иҷтимоиро ба роҳ монад, ба буҷетҳои маҳаллӣ дотатсияҳо ҷудо карда, барои баробар кардани онҳо афзалият ҷорӣ кунанд (С. 60).

Муаллиф даромадҳои андозӣ дар шаҳру ноҳияҳои тобеи ҷумҳуриро таҳлил намуда нишон медиҳанд, ки андозҳо дар тобеи ҷумҳурӣ ҳарсол зиёд мегарданд. Барои мисол, андозҳо дар соли 2019 нисбат ба соли 2013 - 1,9 маротиба зиёд шудаанд. Воридоти андозии

бештар дар соли 2019 дар шаҳри Рӯдакӣ ба андозаи - 201,8 млн. сомонӣ ё 105,5%, шаҳри Ваҳдат - 189,5 млн. сомонӣ ё 102,8%, шаҳри Ҳисор - 152,8 млн. сомонӣ ё 102,4% ва шаҳри Турсунзода - 150,2 млн. сомонӣ ё 102,3% нисбати нақшаи таҳияшуда иҷро гардиданд (диаграмаи 2.1.2. С. 64-65).

Дастоварди дигари диссертатсия дар он аст, ки муаллиф иқтидори андозсупорӣ ва тарзҳои муайян кардани онро дар шаҳру ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ мавриди омӯзиш ва таҳлил қарор дода, қайд мекунад, ки вазъияти иқтисодии ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ бо ақибмондагии техникӣ фондҳои асосии корхонаҳо, даромаднокии паст, кам шудани теъдоди корхонаҳои истеҳсоли ва сатҳи пасти рушди онҳо тасниф мегардад. Ҳамаи ин, боиси кам шудани самаранокӣ ва поён рафтани даромадҳои буҷетҳои ҷумҳуриявӣ ва маҳаллӣ, афзудани гаронии андоз мегардад ва дар натиҷа тамоюли коҳиш ёфтани сармоягузори давлатӣ ва маблағгузорӣ ба рушди иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ноҳияҳои тобеи он ба назар мерасад. Миқдори воридоти андозӣ ба дарназардошти иқтидори андозии ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ таҳия мегардад (ҷадвали 2.2.1. С 78).

Муаллиф зимни таҳқиқотҳо ошкор намуд, ки иқтидори андозии ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ дар муқоиса бо минтақаҳои дигар, дар сатҳи бисёр поён қарор дорад ва ин ҷамъовариҳои андозро дар кулли ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ паст мекунад. Дар ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ, дар ҳар соли таҳлилгардида, аз соли 2013 сар карда то соли 2019 ҷамъовариҳои амалии андоз, нақшаи онро иҷро намекард. Таҳлили иқтидори андозии ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ нишон медиҳад, ки дар панҷ соли охир, камбудии андозсупорӣ ҷой доштанд (С 80).

Дар боби сеюм «Самтҳои мукамалгардонии механизми танзими андози иқтисодии миллӣ» - самтҳои афзалиятнокӣ танзими андозии рушди иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон, модели оптимизатсионии танзими андоз дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва асоснок намудани масъалаҳои тақмили механизми танзими андоз дар минтақаҳо ва роҳҳои

ҳалли онҳоро дар сатҳи ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ ва ғайраҳо тадқиқ шудаанд.

Муаллиф дар диссертатсия самтҳои афзалиятнокӣ танзими андозии рушди иқтисоди Ҷумҳурии Тоҷикистонро асоснок карда ба хулосае меояд, ки дар шароити ҳозира заифона амал намудани вазифаи танзими андозии рушди иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ бо як қатор сабабҳо асоснок карда мешаванд:

- марказонии изофагии низоми андозию буҷетӣ;
- ҷой надоштан ё нокифоягии фишанг ва захираҳо ба ҳокимияти мақомоти маҳаллӣ баҳри иҷрои вазифаи танзими андозҳо, инчунин сиёсати хазинавии давлатӣ ба манфиати буҷети ҷумҳуриявӣ.

Зимни тадқиқотҳо муаллиф ошкор намудааст, ки гирандаи субвенсия асосан ноҳияҳои Варзоб, Лахш, Рашт, Нуробод, Сангвор, Тоҷикобод, Файзобод, Шаҳринав ва ш. Турсунзода мебошанд, ва ин маблағҳо барои баробаркунии қисми даромад ва хароҷотҳои буҷети маҳал равона мегардад (ҷадвали 3.1.1. С 123).

Муаллиф зимни таҳлил ба чунин хулоса омадааст, ки ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ дар байни минтақаҳо аз ҳама зараровар баҳисоб мераванд. Аз ин лиҳоз корхонаҳои дар ҳудуди он ҷой гирифта камдаромад буда ба буҷет ҳиссаи ночизи андозро месупоранд (ҷадвали 3.1.2).

Тадқиқотҳо нишон додаанд, ки ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ аз ҳама камдаромадтарин (минтақаи зараровар) минтақа ба ҳисоб мераванд ва инчунин новобаста аз ба зараровар кор кардани корхонаҳои ин минтақа ҳаҷми андозҳо 1,9 баробар афзудааст (С 130).

Дастоварди дигари рисола дар он аст, ки муаллиф гаронии андозро дар минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо ду усул, яъне ҳаҷми маблағи андозҳо нисбат ба маҷмӯи маҳсулоти минтақавӣ ва ба ҳар як сари аҳоли баҳогузорӣ намудааст (ҷадвали 3.2.1). Сабаби афзоиш ёфтани ҳар як

нишондиҳандаи гаронии андозро муаллиф дар афзоиши маҷмӯи маҳсулоти дохилии минтақа ва зиёд гардидани шумораи андозсупорандагон дар байни аҳоли меҳисобад (С 138-139).

Дар баробари ҳамаи ин, муаллиф масъала гузоштааст, ки қонуниятҳои алоқамандии воридоти андозхоро аз омилҳои зерин аз қабилҳои иқтисодии андозӣ, қарзҳои андозӣ ва МММ ноҳияҳои тобеи ҷумҳуриро ошкор намуда, дар асоси онҳо модели регрессиро тартиб дода, дурнамои омилҳои вобастаро барои солҳои минбаъда муайян намудааст (ҷадвали 3.2.2. С 140-143).

Арзиши баланди илмӣ рисола дар он аст, ки муаллиф пешниҳод намудааст, ки дар соли 2030 имконияти зиёдшавии воридотҳои андозӣ дар ноҳияҳои тобеи Ҷумҳурии Тоҷикистон қариб ба 2080,72 млн. сомонӣ ваё ба зиёда аз 6% ташкил медиҳад, агар омилҳои мазкур бетағйир боқӣ монанд (С. 144).

Муаллиф қайд менамояд, ки аз даврони ба даст овардани Истиқлолияти давлатӣ масъалаи такмил додани андозҳо дар низомии андозбандии Ҷумҳурии Тоҷикистон яке аз масъалаҳои ҳалталаб ва ҳамеша баҳснок мебошад. Зеро аз заминаҳои аввали мукамалгардии иқтисодии Тоҷикистон ба мо айён аст, ки ҳокимият ҳамеша ба воситаи баланд бардоштани андозҳо метавонист, мушкилӣ ва камбудии ҳолати иқтисодии худро беҳтар намояд. Дар ин замина ба хулосае меояд, ки зиёд намудани андозҳо ин яке аз роҳҳои осонтарини пур кардани буҷаи давлат буда, аз тарафи дигар, чунин рафтор метавонад ба ҳалалдор кардани ҳолати ҷомеа ва вазъияти сиёсии давлат оварда расонад. Аз ҳамин хотир, давлат ва аҳли ҷомеа ҳамеша дар ҷустуҷӯи шакли андозаи оптималии андозҳо мебошанд (С 146).

Муаллиф зимни тадқиқот “Барномаи рушди маъмурикунонии андоз барои солҳои 2011-2015”-ро таҳлил намуда, самтҳои афзалиятноки рушди соҳаро пешниҳод намудааст (С. 152).

Муаллиф самтҳои афзалиятноки зеринро барои такмили танзими низоми андози ҷумҳурӣ ва минтақаҳои ноҳияҳои тобеи марказ зимни тадқиқ пешниҳод менамояд: ҳавасмандгардони маблағгузориҳо барои барномаҳои сармоягузорӣ; ҷорӣ намудани тартиби имтиёзноки андоз барои сармоягузори хориҷӣ, ки маблағҳои худро ба соҳаҳои манфиатнок мегузоранд, сабабгори рушди иқтисодиёти минтақа мегарданд (С. 147-157).

Дар хотимаи диссертатсия хулсаҳои илмӣ ва пешниҳодҳо дар 13 банд омадааст.

4. Тасдиқи ифодаи натиҷаҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ дар нашрияҳои илмӣ

Муқаррароту натиҷаҳои асосии таҳқиқоти илмӣ дар 25 мақолаи илмӣ муаллиф, аз ҷумла 6 мақола дар маҷаллаву нашрияҳои мансуб ба номгуӣ маҷаллаву нашрияҳои тақризшавандаи КОА - и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давраи солҳои 2012-2020 нашр шудаанд. Ҳаҷми умумии қорҳои илмӣ ҷопгардида оид ба мавзӯи диссертатсия 8,6 ҷузъи ҷопиро ташкил медиҳад.

5. Мутобиқати мазмуни автореферат бо мазмуни диссертатсия

Автореферати диссертатсия мазмуни асосии таҳқиқоти диссертатсиониро дар худ инъикос намудааст ва дар он нағзониҳои илмӣ, ки ба ҳимоя бароварда мешавад ҷой гирифтааст.

6. Арзёбии моҳияти диссертатсия, сатҳи комилии он, эродҳо доир ба шаклгирии диссертатсия

Эродҳои асосӣ дар диссертатсияи Давлатов Давлатов Сайфуллоевич инҳоро дар бар мегиранд, вале онҳо арзиши қори иҷрошударо паст накарда, муаллиф метавонанд дар қорҳои минбаъдаи худ онҳоро ба назар гирад:

1. Дар саҳифаи 5-уми қори диссертатсионӣ дар тавсифи умумии таҳқиқот муаллиф низоми андозбандии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ноҳияҳои онро объекти таҳқиқот интихоб кардааст. Вакте, ки суҳан

оид ба низоми андозбандӣ меравад андозбандии тамоми шаҳр, ноҳия ва минтақаҳо бояд мавриди таҳлил қарор гиранд.

2. Дар расми 1.2.1. Усулҳои танзим ва ҳавасмандгардонии андозҳо, низомҳои махсуси андозбандӣ бо пуррагӣ нишон дода нашудаанд, инчунин ҳавасмандгардонии андозҳоро гурӯҳбандӣ намудааст аз қабилӣ додани муҳлат, дарозкунии муҳлат ва ба таъхир гузоштани пардохти маблағи андоз, ки инҳо як мафҳум мебошанд.
3. Муаллиф дар кори диссертатсионии худ ба андозбандӣ дар иқтисоди рақамӣ ва мушкилотҳо дар ин сам камтар тавачҷух кардааст.
4. Дар кори диссертатсионӣ таҳлили корхонаҳои ғоидаовар ва зараровар дар минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон оварда шудааст (ҷадвали 3.1.2.). Хуб мебуд, ки муаллиф таҳлили худро дар мисоли як чанд корхона оварда, таъсири гаронии андозро баҳогузори менамуд.
5. Дар кори диссертатсионӣ масъалаҳои истифодаи нархгузори трансфертӣ дар системаи андози Ҷумҳурии Тоҷикистон ва дар маъмурикунонии андоз истифодаи хизматрасониҳои муосири андозиро ноқофӣ баён ва ошкор кардааст.

Дар маҷмӯъ, кори диссертатсионӣ ба талаботи Дастур оид ба додани унвонҳои илмӣ ҷавобгӯ мебошад ва муаллифи он сазовори гирифтани унвони илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси 08.00.10 – Молия, гардиши пул ва қарз мебошад.

**Н.и.и., сардори шӯъбаи шарҳи қонунгузори
андози Кумитаи андози назди
Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон**

Вазиров С.З.

**Имзони Н.и.и. Вазиров С.З.-ро тасдиқ менамоям:
Сардори раёсати кадрҳо ва
корҳои махсуси КАНХҚТ**

Каримзода Ф.